

Драми. п'єси

КУПИТИ

Про книгу

До книги драматичних творів класика української літератури В.Винниченка увійшли п'єси «Чорна Пантера і Білий Медвідь», «Дочка жандарма», «Натусь», «Молода кров», «Пригвожені» та «Панна Мара».

Книга призначена для широкого кола читачів.

Для оформлення обкладинки книжки використано автограф В.Винниченка та написану ним картину.

В. Винниченко

Драми

**Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка
Національної академії наук України**

Українська Вільна Академія Наук у США

Володимир Винниченко

ДРАМИ

Київ
«САКЦЕНТ ПЛЮС»
2025

УДК 821.161.2-2(02.034)

В45

*Текст друкується за виданням : Винниченко В. Твори. —
Х. : Кооперативне видавництво «РУХ», 1930.*

Упорядкування, примітки та коментарі
Сергія Гальченка

Винниченко Володимир

В45 Драми / Упоряд., прим. та комент. С.Гальченка; Ін-т літератури ім.
Т.Г.Шевченка НАН України; Укр. Вільна Акад. Наук у США. — К.:
Сакцент Плюс, 2025.
ISBN 978-617-95437-8-4

До книги драматичних творів класика української літератури
В.Винниченка увійшли п'єси «Чорна Пантера і Білий Медвідь»,
«Дочка жандарма», «Натусь», «Молода кров», «Пригвождені» та
«Панна Мара».

Книга призначена для широкого кола читачів.

Для оформлення обкладинки книжки використано автограф
В.Винниченка та написану ним картину.

УДК 821.161.2-2(02.034)

© Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН
України, 2025
© Гальченко С., упор., прим. та коментарі, 2025
© Чичик О., дизайн обкладинки, 2025
© «Сакцент Плюс», оформлення, видання, 2025

ISBN 978-617-95437-8-4

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

За п'ятдесят років активної діяльності український письменник, художник, державний і політичний діяч Володимир Кирилович Винниченко (1880–1951) залишив надзвичайно багату творчу спадщину, про яку можна судити, на жаль, не за сучасними багатотомними виданнями, а лише за тими зібраннями у 23 і 24 томах, що вийшли в харківському кооперативному видавництві «Рух» (і паралельно у «Книгоспілці»), де були вміщені тільки прозові й драматичні твори. Радянська влада, зважаючи на надзвичайно широку популярність В. Винниченка як прозаїка і драматурга, дозволила друкувати його твори, хоча п'ять років перед тим V Всеукраїнським з'їздом Рад (відбувся 25 лютого – 3 березня 1921 р.) окремою постановою його було проголошено «ворогом народу» і «поза законом». Він емігрував за кордон і понад тридцять років прожив у Німеччині і Франції. На адресу Винниченка сипалися прокльони з обох боків — і в еміграції, і на батьківщині. Перші називали його «геніальним письменником і нікчемним дегенератом, державним мужем і національним зрадником»; другі — значно лаконічніше «українським буржуазним націоналістом».

26 лютого 1926 р., перебуваючи в Парижі, В. Винниченко написав заяву до видавництва «Рух», у якій дав згоду на багатотомне видання своїх творів, а вже в квітні 1927 р. надав цьому ж видавництву монопольне право на публікацію роману «Соняшна машина». У 1926–1930 рр. названі видавництва надрукували 23 і 24 томи творів, а «Рух» планував на їх основі здійснити нове видання у 12-ти великих томах, яке хотів проредагувати сам автор. Нове видання творів планувалося випустити в світ у 1930 р. (щомісяця по одному тому), але в 1931–1932 рр. вийшли з друку лише перші два томи, відредаговані В. Винниченком і проілюстровані його паризьким другом, українським художником М. Глущенком. Розпочата робота над підготовкою наступних томів (третій том було навіть надруковано і підготовлено до палітурних робіт) призупинилася через посилення репресивних дій проти одіозного, але популярного в Україні письменника-емігранта, п'єси якого успішно йшли в багатьох театрах України та Європи.

У 1933–1987 рр. в Україні твори В. Винниченка не видавалися, а все, що виходило раніше, у кращому разі переховувалося у спеціальних, тобто засекречених фондах бібліотек, але переважна більшість книжок була вилучена з наукового обігу (навіть із приватних зібрань) і піддана знищенню.

Відновлення імені В. Винниченка почалося після його смерті, коли в 1958 р. з ініціативи професора Григорія Костюка і Української Вільної Академії Наук у США архів і бібліотеку письменника було перевезено із Мужена (південь Франції) до Нью-Йорка і здано в депозит до Бахметьєвського архіву (архів Російської і Східно-Європейської історії Колумбійського університету). Вдова письменника Розалія Яківна Винниченко склала договір-заповіт, в якому обумовлено, що «коли на Україні буде відновлено демократичний устрій і Україна стане справді вільною і демократичною державою, де буде забезпечено справжню свободу слова і безстороннє об'єктивне наукове вивчення цих матеріалів», тоді спадщину її чоловіка — письменника Володимира Винниченка — необхідно передати на збереження і вивчення Академії наук України. Але, на жаль, цей заповіт виконано лише частково: у 2000, 2002 і 2010 роках згідно з рішенням Управи Української Вільної Академії Наук у США до Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України передано лише малярську спадщину В. Винниченка, а архів і бібліотека письменника досі зберігається в архівосховищі американського університету.

Спадщина В. Винниченка надзвичайно багата і різноманітна: проза, драматичні твори, наукові праці і публіцистика, щоденник за 1911–1951 рр. (у 1980–2012 рр. видавництво «Смолоскип» опублікувало чотири томи щоденникових записів за 1911–1931 рр.), багатючий епістолярій і живопис. В останні роки у різних видавництвах України з'явилися друком окремі праці письменника, наприклад: «Володимир Винниченко-художник» (К.: Мистецтво, 2007), в якому репродуковано малярські твори, передані із УВАН у США у 2000–2002 рр.; Вибрані п'єси у 2-х томах (К.: Мистецтво, 2008), «Невідомий Винниченко» (К., серія «Хроніка 2000», 2010), романи «Лепрозорій», «Нова заповідь» (К.: Знання, 2011).

Інститутом літератури спільно з видавництвом «Сакцент Плюс» розпочато підготовку зібрання творів В. Винниченка у 25-ти томах.

Уже підготовлено до друку 14 томів (проза і драматургія), які кілька років не виходять у світ через відсутність коштів. Але, за підрахунками вчених-текстологів, спадщина В. Винниченка, включаючи й малярські твори, вмістилася б орієнтовно в сорока томах. На сьогодні ж найважливішою і першочерговою проблемою винниченкознавства є видання, насамперед, літературних творів — оповідань, повістей, романів і п'єс, тобто представлення нашим сучасникам хоча б тієї частини, яку вже мали читачі наприкінці 1920-х років і яку розпочинав перевидавати автор у 12-ти томах на основі багатотомників, опублікованих «Рухом» і «Книгоспілкою».

Найзаповітнішою мрією В. Винниченка в часи перебування його в еміграції було повернутися в Україну — до свого народу, до своїх читачів. У щоденнику з'являлися записи, які свідчили про його переживання, настрої, що мінялися від політичних ситуацій на батьківщині:

«6 грудня 1930 р. Прочитав про комуну «Чайку» на Київщині. Коли є хоч третина з того, що пишуть про неї двоє авторів, то й то яке це велике явище! І як засмоктала мене знову туга за Україною, за цим новим великим. Та й за старим, за нашим сонцем, за степами, за духом життів, за золотом пшениць, за дзвоном кіс і зумінням жаток. А тут сиджу в лоджії, слухаю надокучливий гавкіт собачки на тлі рипу й ревкоти автомобілів.

7 квітня 1931 р. Прочитав у «Комуністі» 27.III статті з приводу українізації. Контрольна комісія констатує занепад уваги до українізації. Коли офіційально визнаються «дефекти», то що воно є в дійсності? Здається, вже й освіта централізована: Вищі школи переведені в загальносоюзне відомство. На цій підставі йде вимога деукраїнізації, себто русифікації. За вищими школами піде, розуміється, середня, а там і нижча. Дійсно, коли в установах, фабриках, у всіх життєвих інституціях українська мова не вживається, то для чого вона потрібна в школах? Це, очевидно, зветься «ленінською національною політикою».

11 квітня 1931 р. В «Комуністі» в статті якогось (ім'я не зазначено, — С. Г.) мене названо «катом українських робітників і селян» (у товаристві з Петлюрою і Коновальцем). Я, Петлюра і Коновалець — головні кати українських робітників і селян. Це, очевидно, офіційальна

опінія, якої повинен додержуватись кожний, хто хоче писати про мене, або довести свою правовірність чи лояльність.

11 листопада 1931 р. Читаю радянську літературу. Все сваряться і ловлять одне одного на помилках. І всі в помилках признаються, але тут же випікають очі товаришам їхніми помилками. І кожний — справжній марксист і ленініст, а всі — так собі, ухильники, опортуністи, або просто неuki. І кінець-кінцем нічого не розумієш, хто, кого, за що, через що».

Щоденникові записи тих і наступних років — автолітопис життя, події якого були пов'язані із творчістю, зі спробами з-поза меж батьківщини не лише власними переживаннями, а й реальними діями — літературно-науковими працями — вплинути на політичну ситуацію в Україні, що, насправді, залишилося романтичною мрією письменника-гуманіста Володимира Винниченка.

Сергій Гальченко

ЧОРНА ПАНТЕРА І БІЛИЙ МЕДВІДЬ

П'єса на чотири дії

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Корній Каневич (Білий Медвідь) — мистець

Ганна Семенівна — його мати

Ріта (Чорна Пантера) — його жінка

Сніжинка

Мулен — критик, журналіст

Янсон

Мігуелес

Блек

Кардинал

Сафо Мистці, їхні коханки й моделі

Лемоньє

Мімі

Штіф

Лікар

Пожильці з будинку, публіка, музики
й гарсони в кафе

ДІЯ ПЕРША

Велике ательє; в лівій стіні ззаду — двері в кімнату Ріти. Задня стіна — скляна, в ній двері на спільну веранду: скло матове, на зріст людини. Трохи далі — двері в коридор. Понад лівою стіною — широка канапа, посередині — стіл для їжі. Праворуч на самому краю кону стоїть велике завішене білим полотном, на якому, коли його одпинають і повертають, видно фігуру жінки, схожої до Ріти, що схилилась над дитиною. На стінах не видно малюнків, тільки рисунки вуглем або олівцем. В ательє Г а н н а С е м е н і в н а. Повна, поважна пані, з добрим білявим лицем і розумними великими очима. Ходить обережно повз двері, що на веранду, і з заклопотаною цікавістю непомітно заглядає туди. У розчинені двері далеко видно покрівлі будинків города, а на переді — фігури людей, які гаряче балакають між собою. Видно столик, на якому стоїть машинка спиртова, а на ній вариться щось у бляшаній риночці.

Над риночкою клопотливо порається М і г у л е с, горбоносий, смуглявий юнак в оксамитовому піджаці. Видно іноді спокійно-флегматичну постать рудого Б л е к а з червоними баками, виголеними вусами й підборіддям. Він ходить, заклавши руки в кишені бурих, широких, оксамитових штанів, які носять італіянські робітники. Щось помітивши, Ганна Семенівна швидко йде в ліві двері, силкуючись, щоб її не побачили.

Зараз же за нею входить в ательє К о р н і й. Великий, трохи незграбний, мішкуватий, має довге, пишне, біле волосся, як грива, лице схоже на лице Ганни Семенівни, також з виразом доброї, спокійної сили. Нахмурено обома руками розчісує волосся назад і дрібними кроками товстих ніг ходить по ательє, поглядаючи часом у двері на веранду. Сідає на канапу.

Через якусь хвилину входить Р і т а з веранди. Дуже тонка, гнучка, одягнена в чорне, лице з різкими рисами, розвиненими щелепами, жагуче, майже дике і грубе, але гарне.

Р і т а (*щільно й з жадним задоволенням вдивляючись у Корнія, підходить до нього. Немов здивовано говорить*). Що з тобою, Нію? Чого ти так раптово втік? Га?

К о р н і й (*кудовчачи волосся, силкуючись удати байдужого*). Зовсім не втік... Я втік? От маєш...

Він має звичай взагалі робити різні рухи плечима, руками, — то тре носа, то поводить плечима, а особливо, як схвильований.

— Нате вам, я втік... Ха! То єсть...

Р і т а. А нам усім здалося, що ти втік... Месьє Мулен навіть сказав, що ти побіг з таким виглядом, що так і здається, ніби вибіг білий

медвідь з ломакою в руках.

К о р н і й (встаючи). Месьє Мулен — дурень, от і вже... Месьє Мулен! Подумаєш...

Р і т а (з лукаво-радісною непомітною усмішкою). Ну, месьє Мулен не дурень. Це вже, мій Білий Медведику, трошки занадто. Месьє Мулен — перш усього знаменитий критик. І коли ти на нього будеш ревіти, то він тебе так одрекламує, що...

К о р н і й (обурено). На! То що, що він критик, так я повинен спокійно дивитись, як... (Спиняє себе.) А! Дай мені спокій!.. І вже. Маєш... Критик, як же... А! Дай мені спокій...

Р і т а (обережно лукаво). Ти ревнуєш?

К о р н і й. На, маєш... От єсть... Уже... Ха! Як же, розуміється, до всякого французика. А, дай мені спокій. Тільки я от тобі скажу: коли я тобі вже не любий, ти вперед мені скажи, а потім уже що хочеш. От. А інакше... негарно. І месьє Мулен може полетіти догори ногами от туди на вулицю... От і вже...

Р і т а. Мені скучно... Я теж людина... Ти все з своїми картинами.

К о р н і й. Ну, от... От уже скучно... Підходить до полотна, машинально піднімає й дивиться на нього, видно, як помалу заглиблюється й забуває за все.

Р і т а. Розуміється. Не то, що скучно, а я не можу одна нести на собі всю сім'ю. Дитина хвора. Чому це досі лікаря немає? Може, доведеться виїхати... Чуєш, Нію?

К о р н і й. А як же... Звичайно...

Р і т а. Та годі тобі.

К о р н і й. Зараз, зараз... (Хутко повертається до Ріти, пильно вдивляється в неї, переводить знову погляд на полотно.) Гм!.. Безумовно... Слухай, може, вже можна сьогодні трошки попозувати? Га?

Р і т а (обурено). Ти сказився? Дитина хвора, а я буду з нею йому позувати?! Через тебе Лесік і хворий! Щоб ти знав!

К о р н і й (винувато). Ну от, через мене. От єсть. Просто собі... Йому ж краще сьогодні?

Р і т а (злісно). Зовсім не краще, а гірше... Лікар казав, що він не виживе в цьому кліматі, треба їхати. Ось зараз він мусить прийти й рішуче сказати. Ти ж сам це знаєш. «Лучче».

К о р н і й (дивиться на неї, раптом клацає пальцями й швидко повертається до картини). Безумовно! Так і єсть... Так-так-так... (Хапливо шукає очима.) Де палітра, щіточки? Ех! Ну, нічого.

Р і т а (стиснувши брови, хмуро дивиться на нього, різко і твердо). Мені треба грошей, Корнію!.. Ти чуєш? Я мушу купити лікарства.

К о р н і й. Лікарства? (Тривожно.) Доктор прописав? Зараз, зараз. Шукає по кишенях. Ось маєш п'ять франків... Та було ж уранці лучче. (Дає гроші.) Бідний Лесьок... Ех, хлопчинка мій. Ну, та це ж не той... Лікар же казав, пройде... Га?.. Ах, яке якраз тепер свинство...

З веранди чути голосні фрази й окремі слова.

— Артист не має нації...

— «Шлунок»...

— Форма?

— Яка форма?

— Що таке «форма»?

Р і т а. У Парижі не пройде... Лікар не міг тобі цього сказати. Це тобі хочеться так думати...

К о р н і й (прислухаючись до розмови на веранді, неуважно до Ріти). Ну от... Звичайно, хочеться так думати... (Зупиняється, слухає.) Але ж... хворіють же діти й тут...

З веранди:

— Одне мистецтво має вічність!

— О?

— От і «о»... Бо одне воно... форма... а всякий артист... Ха-ха-ха!..

К о р н і й (до Ріти). Я зараз. (Хутко йде на веранду.)

Р і т а. Корнію! Я маю поговорити з тобою.

К о р н і й. Зараз, голубко, зараз... Я тільки два слова скажу... Поспішно виходить.

Ріта закусує губи й помалу повертається до дверей уліво. Звідти обережно виглядає й виходить Г а н н а С е м е н і в н а, питає:

— Ну?

Р і т а (хмуро, різко). Нічого. Його ніщо не пробирає.

Г а н н а С е м е н і в н а. Але ж хоч трошки ревнував?

Р і т а. Та що з того? Зараз же й забув. Якби я на його очах цілувалася з другим, а йому підставили його полотно, він би й тоді забув про мене. (*Тріпнувши головою.*) Ну, добре!.. Хай так! Побачимо ж, коли так.

Г а н н а С е м е н і в н а. Ах ти горенько яке з цим хлопцем. Ну, й скажіть на милість, що сталося з ним. І не злого ж серця, Господи милостивий. І от таке!

Р і т а. Нічого! Ми ще поміряємось. Я дитини не оддам за полотно! О, ні! Хоч би воно йому там було найгеніальніше! Це ще ми побачимо. Хай іде до своєї Сніжинки, коли не любить, а брехати собі не позволю. (*Бере зі столу ніж і сильно встромляє його в стіл.*)

Г а н н а С е м е н і в н а. Та що ви, Рітонько?! Він вас не любить?

Р і т а (*гордо*). Ого! Хай спробує. Не в тому річ! Він мусить бути батьком, раз родив дитину. Сам застудив, дитина хвора, грошей нема, і йому те все байдуже... Ще сміє ревнувати! Чекай... (*Хмуро задумується.*)

Г а н н а С е м е н і в н а. Коли ревнує — знак хороший... Ах, біда яка!.. І не злого серця, Господи милостивий... Ну, а цей Мулен хоче купити картину?

Р і т а. Хоче, здається. Тільки Корній ніби не розуміє моїх натяків. А якби я схотіла, Мулен купив би. Та й йому самому вигідно купити... А поганий усе-таки спосіб ми придумали, мамо... Негарний...

Г а н н а С е м е н і в н а. Е, моя дитино, коли сім'ю рятувати, то всякі способи хороші. Аби дав Бог, щоб поміг тільки, щоб очулось його серце... Сім'я більше за все...

Р і т а. Не в тому... А в тому, що й я, може ж, не дерево.

Г а н н а С е м е н і в н а (*тривожно*). О? Ну, в такому разі краще вже... О, хай Бог милує! Краще вже хай свої геніальні картини малює...

Р і т а (*саркастично*). Так? Аби синкові жінка вірна була? Ха-ха-ха! Може, і з тим скажете помиритись, що він на Сніжинку задивляється? Аби йому добре було? Ов-ва! Коли він так, то й я не буду мовчати. До якої це пори буде?! Дитина? Він кидає і я кину! Хай!

Чути плач дитини. Обидві прислухаються.

Р і т а. Лесік плаче!

Раптово тривожно кидається й прожогом вибігає в сусідню кімнату.

Г а н н а С е м е н і в н а (іду́чи за нею, с сумною посмішкою хитає головою). Ой, така як раз, що кинеш! (Виходить.)

На веранді весь час чути глуху розмову. Чується стук.

Потім двері с веранди одчиняються і входить М у л е н.

*Він не молодий уже, але рум'яний, з червцем, очі розумні, хитрі, сластолюбиві й веселі.
Пишна золотиста борода розчісана гарним віялом. Волосся посередині з проборо́м, в оці
монокль, одягнений
з чисто паризьким шиком.*

М у л е н. Madame? (Озирається. Прислухається до кімнати, з якої чути плач дитини.)

У дверях на веранду з'являється С н і ж и н к а.

*Вона гарна, ясно-біла, вся пухка і жвава, з яскраво-червоними губами. Рухи повільні і граціозні,
як льот сніжинок, убрана
з тонким і випеченим смаком, любить собою й почуває
владу своєї краси і привабливості.*

С н і ж и н к а (з легкою посмішкою слідкує за Муленом. Потім входить за ним в ательє й питає): Месьє, певно, хоче спитати madame, як вона відноситься до теорії мистецтва Гюйо? (Лукаво посміхається.)

М у л е н (сміючись). Мадемуазель Сніжинка чудесно вміє проходити до самого дна душі людини. Ви якраз вгадали моє таємне бажання.

С н і ж и н к а. Я надзвичайно рада! І думаю, що мадам Пантера, чи то пак! — мадам Каневич з великою охотою скаже вам. Я підкреслюю, месьє, вам, бо з другими вона не охоче про це балакає. Месьє Мулен не вірить? О, в такому разі вона нічого не скаже й ви нічого не знаєте. Розумієте? Хто в себе не вірить, тому ніхто другий не повірить. Лукаво. А в таких справах, як «теорії мистецтва», треба в себе вірити.

М у л е н (розуміючи її). Ха-ха-ха! Може б ви мені дали кілька лекцій віри в себе?

С н і ж и н к а. З охотою. Перш усього, треба кувати залізо, поки воно гаряче. Раз. Comprenez? Друге: чого хочеш, те мусиш вважати найбільшим за все. Два. Comprenez? Третє. «Теорія мистецтва» мусить обговорюватись не... не під носом у мужа. Voilà tout, mon ami!

М у л е н. Даже прохаю вибачення, шановний професоре, але мушу запитати: який ви маєте емпіричний ґрунт для ваших многоцінних тез?

С н і ж и н к а. Мужчині це дуже трудно зрозуміти, але жінчина зразу бачить. Раджу вам довіритися моїм тезам.

М у л е н. З великою приємністю. Але... Але ще одно питання. Бачите, я держусь того вузькоутилітарного погляду, що людина все робить, навіть дрібниці, маючи себе на увазі, така моя філософія. І от, збираючи перли, які сипле мені мадемуазель Сніжинка, я хотів би уяснити собі, які перли вона збере за це? Ха-ха-ха!

С н і ж и н к а. Сніжинка буде задоволена щастям свого ближнього.

М у л е н. Який зветься Білим Медведем?

С н і ж и н к а. Фі, mon cher, ви маєте поганий смак ставити крапки над «і».

М у л е н. Pardon! (*Посміхається, тре руки, ходить по хаті. Зупиняється.*) Ні, слухайте, серйозно ви маєте дійсні підстави до таких порад мені? Га?

С н і ж и н к а. Я маю серйозні підстави. Раджу слухатись мене. Потім от що: ви хочете купити полотно Корнія?

М у л е н. Хочу. Чудесне полотно... Власне, не так той... школа, розуміється, трохи...

С н і ж и н к а. Не крутіть. Полотно — чудесне. І ви на ньому заробите в двадцять раз більше.

М у л е н. О, мадемуазель!

С н і ж и н к а. C'est ça. Нічого! Але раджу вам зараз не купувати. Розумієте? Не купуйте!

М у л е н. О? Він виставить її в Салоні, і я вже не зможу тоді купити... Ваша рада...

С н і ж и н к а. Ах, так? Значить, ви не визнаєте один з моїх принципів, що те, чого хочеш, мусить бути більш за все? Ні? В такому разі, adieu! Чорна Пантера не для таких! Фі, жадний!

М у л е н. Я вагаюсь між двома родами краси. Полотно і...

С н і ж и н к а. І гроші!

М у л е н (*сміючись*). Гроші — теж краса.

С н і ж и н к а. Фі! Я з вами більше не хочу балакати. Ви розумієте красу?

М у л е н. Смію думати.

С н і ж и н к а. Ха! Ви? А хочете, я вам покажу красу. (*Хутко повертається до дверей на веранду, ляскає в долоні і кричить:*) Алло!

Алло!

У дверях з'являється худа висока постать Я н с о н а.

Лице непорушно спокійне, виголене, голандське; у зубах завжди люлька. Очі дивляться на все спокійно, упевнено, а на Сніжинку м'яко і віддано.

В один же час з дверей ліворуч виходить Р і т а і, звертаючись до Сніжинки, говорить:

Р і т а. Вибачте, але я прошу не кричати так дуже, у нас хвора дитина, й це її лякає.

С н і ж и н к а (*щиро-злякано*). Ах, простіть ради Бога! Бідний мій Лесік! Я йому зробила боляче?

Р і т а (*м'якше*). Він став такий неспокійний.

Янсон підходить і мовчки стає перед Сніжинкою з спокійним чеканням у лиці.

С н і ж и н к а. Простіть, Ріто. Більше не буду. Поцілуйте його за мене. Я, бачите, хотіла тільки показати месьє Мулену красу. Він її розуміє тільки в грошах.

М у л е н. Pardon, смію сказати...

С н і ж и н к а. Нічого не смієте сказати. Хоч ви й багато пишете про красу, любов і таке інше, а їх не знаєте. Пляшка вина, добрий ростбіф і пікантна проститутка, — от уся ваша краса. C'est ça, monsieur. Янсоне, ви розумієте красу?

Я н с о н (*спокійно пихкаючи люлькою*). Сподіваюсь, що розумію

С н і ж и н к а. Подивіться, який тут етаж.

Р і т а. Перший, можете не дивитись.

Янсон, не звертаючи уваги, іде до вікна на вулицю, розчиняє й дивиться вниз.

С н і ж и н к а. Скільки футів буде до землі?

Я н с о н. З тридцять.

С н і ж и н к а. Янсоне, ви розумієте красу?

Я н с о н (*спокійно, флегматично*). Розумію.

С н і ж и н к а. Станьте на вікно і стрибайте вниз.

Янсон, пильно подивившись на неї, мовчки бере стілець, підставляє й вилазить.

Р і т а. Сніжинко, що ви робите? Лишіть! Що за дурниці! Янсоне, злізьте, я не позволяю!

Янсон, не звертаючи уваги, лізе на вікно з люлькою в зубах.

М у л е н. Месьє Янсоне, ви б хоч люльку свою лишили тут.

С н і ж и н к а. Янсоне! Злізьте. Я згадала одну істину з Євангелля про бісер. Злізьте!

Янсон мовчки злазить, зачиняє вікно, ставить
на місце стілець і одходить.

С н і ж и н к а (до Мулена). Можете купувати полотно. (До Ріти.) Цей біфстекс хоче купити полотно Білого Медведя! Ха-ха-ха!

М у л е н (з витонченою і злісною іронією). Не дивлячись на те, що мадемуазель Сніжинка на цьому втеряє.

С н і ж и н к а. Я? О, прошу. Я нічого не можу втратити.

Р і т а. У чому річ? Я нічого не розумію. (До Мулена.) Ви справді хочете таки купити полотно Корнія?

М у л е н. З великою охотою, але месьє Корній не продає й не продасть.

С н і ж и н к а. А ви його налякайте, що як не продасть вам, напишете про нього руйнуючу критику, що полотно його — нікчемність. Та і в Салон можете не допустити. Гроші — сила.

М у л е н. Мадемуазель. Сніжинка сьогодні холодна й гостра, як у тундрах Сибіру.

С н і ж и н к а. Скільки ж ви даєте? Корнію! Ідіть сюди!

М у л е н. Я ще нічого не даю... (До Ріти.) А мадам згодилася б, щоб її прекрасний образ був прикрасою мого кабінету?

Р і т а. Ви хіба лишили б його у себе?

С н і ж и н к а (іронічно). О, напевне! Через два дні був би вже у Швайцера і продавався б в тридцять раз дорожче!

М у л е н. Ви занадто, мадемуазель, читаєте в душах!

С н і ж и н к а. А особливо в таких, як ваша!

Входять Корній, Блек і Мігуелес.
Блек і Мігуелес з ложками в руках, їдять з каструльки кашу,
яку держить в одній руці Блек.

М і г у е л е с (палко до Блека). Мистецтво мусить відбивати все! А найперш страждання, радість людей! Мистецтво...

Б л е к (спокійно). Дуже прошу. Я вчора страшенно страждав животом... Може б ти проявив це таємне страждання...

М і г у е л е с. Вульгарність не відповідь!

С н і ж и н к а. Білий Медведю! Слухайте, продасте ви своє полотно месьє Швайцеру, чи то пак Месьє Мулену?

К о р н і й (здивовано). Я ніяке полотно не продаю, панове... От єсть! Ніякого полотна не маю. Я все вже продав, що мав. (*Поводить рукою по стінах.*)

С н і ж и н к а. А це?

К о р н і й. Це — в Салон. І воно не скінчене... От маєш. Тут роботи ще... Ха! Ні-ні, месьє Мулен, тут лучче й не думайте... І не думайте... Тут, мої панове, плюс!.. Це моя робота. Тільки моя! У цьому, мої панове, моя, скажу я вам, надія... От...

М і г у е л е с (*грізно*). Продать?! Що продасть?! Це полотно? Зараз? (*До Мулена.*) Ану, спробуйте, месьє, купити його! Ану! Це полотно купити! Та ви знаєте, що в цьому полотні? Ну? А! Ви, критики! Тут імпресіонізм, реалізм, натуралізм? Правда? Тут — Бог! Розумієте? Ви можете Бога купити? Говоріть!

Б л е к. Їж кашу, Мігуелес.

М і г у е л е с. Я сам оцими руками порву полотно, як сеньйор Корній продасть його вам. Voilà!

Б л е к. Мігуелес, їж кашу, бо не зостанеться.

Мігуелес машинально бере кашу з казанка.

М у л е н. Сеньйор Мігуелес більший рояліст, ніж сам король... Але мушу спитати, колись же та продасть месьє Корній своє полотно?

С н і ж и н к а. Із Салона продасть! Ось коли.

М і г у е л е с. Безумовно. (*Їсть кашу.*)

К о р н і й. Мої панове! Я мушу наперед скінчити його... Наперед треба, знаєте, скінчити. А я не знаю, чи до Салону встигну... Ну, як там, Ріто, Лесіку, га?

Р і т а. Зараз лікар прийде, спитаєш у нього.

К о р н і й. Ну от, лікар. От єсть. А полотно стоїть... От і маєте... Салон.

С н і ж и н к а. Ех, Білий Медведю, скували ви себе лікарями, Лесіками, пелюшками! (*Дивиться з сміливим викликом на Ріту.*) Артист мусить бути вільним од усього і жерцем тільки краси! Правда, сер Блек?

Б л е к. Yes!

Р і т а. Білий Медвідь, Сніжинко, так і робить, не бійтеся!

С н і ж и н к а. Так? О ля-ля! Хіба такі вільні? Ха! Вільні трошки інакше виглядають. Ех, славне було колись Запоріжжя! От, месьє Мулен, знаєте, було колись в українців таке військо, яке не знало сім'ї. Це були рицарі війни і краси! Коли чого хочеш добути, то мусиш усе йому віддати. От усім артистам Січ Запорізьку встановити. Киями того, хто одружиться.

Р і т а (холодно-вороже). Так? О, таких «рицарів» багато знайдеться.

С н і ж и н к а. Ви думаєте? Ой, ні. Сильних мало. Через пелюшку не переступлять. Ха-ха-ха! Ходіште, Янсоне! Мігуелес, не стережіть полотно, все одно продадуть. (Стук у двері з коридору.)

Р і т а. Ввійдіть.

Входить л і к а р. З настовбурченими сивими
бровами і різким крикливим голосом.

Л і к а р (киває всім головою, до Ріти): Ну, як? Що нового? Нічого?

Р і т а. Нічого.

Л і к а р. Температура не впала?

Р і т а. Ні.

Л і к а р. Треба подивитись. Ходіште. (Ідуть наліво.)

Корній кудовчить волосся,
ходить по хаті.

С н і ж и н к а. От, Мігуелес, женіться й малюйте дітей і їхні страждання.

М і г у е л е с. У стражданні дитини найбільше чистоти і краси!

Б л е к. Як був малим, то тільки й знав, що страждав на шлунок.

М і г у е л е с. Ти з пелюшок — цинік.

Б л е к. Навпаки, найчистіша і найгарніша, виходить, істота.

Мулен підходить до полотна, піднімає
покривало й дивиться.

М і г у е л е с (обертаючись туди, до Блека). Ти подивись: ну, що варті всі ваші вазочки, голі тіла, фантасмагорії перед цим великим... Цшш... Цим вселюдським, цим виразом любовної скорби матері над дитиною... Тут... Тут... чорт забирай, тут історія людей, тут екстракт всякої любови і краси. Ну, ти, шлунок, подивись! Та це полотно весь

Салон ковтне, весь, з усіма вашими примітивами, імпресіонізмами і всім лахміттям! Ось де краса! Бачиш шлунок?

Б л е к. Їж кашу, Міґуелес, бо буде порожній шлунок.

С н і ж и н к а (різко). Це — краса? Це — інстинкт! Краса не тут. Картина показує тільки, що в автора велика сила й більше нічого, яка навіть такий пошлий мотив може зробити гарною симфонією тонів. Але вона ж і показує, що автор гине! Білий Медвідь гине в пелюшках!

К о р н і й (виходячи з задуми). Що?.. А, панове, лишіть... Е, що там дивитись.

М у л е н. Месьє Корній, я можу знайти вам доброго покупця на це полотно. Правда! Хочете?

К о р н і й. А, мої панове, дайте мені спокій... Нікому я не продам. Ну, що ви, їй-богу... Та й не до полотна мені... От маєш... Хай воно собі...

С н і ж и н к а. Ходім, Янсоне!

Виходить л і к а р, за ним Р і т а.

Л і к а р (до Корнія). Сина треба вивезти з Парижа. І як найшвидше. Помре. В Італію або в гори. Цими ж днями.

К о р н і й (розтеряно). Цими днями?

Л і к а р. Чим швидше, тим краще. Говорю рішуче. (До Ріти.) Що прописав, — робити зараз же...

К о р н і й. А тут не можна допомогти?

Л і к а р. Сказав — ні. Прощайте.

Виходить, хмуро уклонившись всім.

С н і ж и н к а (хутко підходить до Корнія, сильно стискає йому руку і з чуттям говорить). Ех, ви! Бувайте... Ходімте, панове!

Всі прощаються й мовчки виходять.

Р і т а. Ну?

Корній ходить по хаті, кудовчить волосся, тре носа,
поводить плечима.

Р і т а. Ну, Корнію!

К о р н і й. Ну, що?

Р і т а. Що ж ти думаєш?

К о р н і й. У нас нема грошей.

Р і т а. Я це знаю. Ти мусиш дістати.

К о р н і й. Де? (Здивований.)

Р і т а. Де хочеш.

К о р н і й. Я не можу дістати... Де ж я дістану?.. Даєш... Якби я міг дістати... Мені он треба за місце в Салоні, потім... той, потім франків сто, щоб... ну, словом, за протекцію... А де я візьму?

Р і т а. Ти мусиш дістати.

К о р н і й. Господи Боже мій! Та де ж я дістану?! От єсть. Що я не хочу, чи що? Ну, маєш собі... «Мусиш». Ну, мушу, ну, так що? Де ж я візьму? «Мусиш»... Розуміється, мушу... Гм! «Цими днями»... Я не можу цими днями... От єсть: я не можу тепер із Парижа їхати.

Р і т а. Значить, ти цілком свідомо вбиваєш Лесіка?

К о р н і й (вражено). Ріто?! Та як ти можеш... Господи Боже мій! Лесіка... Ех!.. «Цілком свідомо»... От це маєш!

Р і т а. Цілком свідомо. Ти знаєш, що від тебе залежить його вирятувати й ніби не догадуєшся.

К о р н і й. Я знаю? Я?!

Р і т а. Ти.

К о р н і й. Що ти хочеш сказати.

Р і т а. Те, що ти сам весь час думаєш.

К о р н і й (сердито-тривожно). Я нічого не думаю. От єсть! Ну, що ж я думаю? Я нічого не думаю. Говори, що я думаю?

Р і т а. Ти думаєш, що треба продати полотно.

К о р н і й. Продати полотно? Яке полотно?

Р і т а. Он те.

К о р н і й. Ну?

Р і т а. Та й усе.

К о р н і й. Та що ти говориш?! Щоб я продав це полотно! Нескінченим?! Та як же це можна? Що ти говориш? Ха! Щоб я продав це полотно. От узяв, і продав, і все. Наче старі штани... От — це єсть! От то-то! Ха-ха-ха!

Р і т а. Це — єдиний вихід. Або смерть Лесіка, або продаж полотна.

К о р н і й. Та чого ж смерть? Ну, маєш собі! Прийшов якийсь ідіот, сказав смерть і вже. І єсть. Чого смерть? Чого смерть?

Р і т а. Того, що ця хвороба у малого може не сьогодні-завтра перейти в скоротечний туберкульоз і в два дні його не стане. Розумієш?

К о р н і й. Та хто сказав?

Р і т а. Лікар.

К о р н і й. А, маєш, лікар!..

Р і т а (*надзвичайно тихо*). Корнію! Не доводь мене до... Ти виявляєш такий егоїзм, що мені гидко до... бажання плюнути на тебе. Щоб прикрити цей егоїзм, він лікарю не вірить. А кому ж вірити? Сніжинці твоїй?

К о р н і й. Ну, то що я маю робити? Ну? Продати полотно? Та хто його купить нескінченим? Маєш!

Р і т а. Мулен купить.

К о р н і й. А, Мулен! Ага, це розуміється... «Мулен купить». А я як? Як же я, ти подумай, ну, ти подумай: продать полотно, це полотно... А я ж як? Так от собі живи потім і все... Та чи можеш подумати це: не скінчить і продать?..

Р і т а. Можу.

К о р н і й (*глибоко вражений*). Можеш?! Не скінчить, одірвать половину серця і кинуть. А, маєш, та цього не буде! А, — цього не буде нізащо. А, — візьми всього мене тоді й викинь! Що ти, справді! Прийшов якийсь лікар і вже, маєш. Та що то? Лесік не вмере, я скінчу і тоді... тоді можеш продавати... Та не купить Мулен! Нізащо не купить. Хто може купити нескінчене полотно? Де ти бачила?

Р і т а. Він зараз гроші дасть, а скінчиш потім.

К о р н і й. Він не дасть.

Р і т а. Дасть. Позичить.

К о р н і й. Не дасть, кажу я! Він позичить знаєш за що? (*Дивиться на неї*.) А, маєш. А так, я не позичу!

Р і т а. Він купить нескінчене.

К о р н і й. А я нескінченим не продам. От і єсть.

Р і т а. Що ж ти хочеш?

К о р н і й. Нічого. Дай мені спокій. (*Чути плач дитини.*)

Ріта схоплюється й вибігає.

Корній ходить по хаті, кудовчить волосся.

Через якийсь час Р і т а з дитиною на руках входить в ательє,
за нею Г а н н а С е м е н і в н а.

К о р н і й (*хутко підходячи до Ріти, яка сідає на канані*). Ну, що, як? Чого він плакав? Леську! Ти чого плакав, га?.. Ти чого плакав,

медвежа моє біленьке, га? Який він став... Болить, га?.. Посміхається... Ах ти ж моє дитинча хороше... (*Зворушений сідає й дивиться на сина.*)

Г а н н а С е м е н і в н а (*обережно милуючи по голові Корнія*). Сину!.. Тільки не сердься... Ну, подумай сам, чим же ця крихіточка винна, га? І хіба ж таки вона не дорогша за шматок того, прости мені, рядна? Синочку, продай...

К о р н і й. Мамо... (*Кудовчить волосся.*) Ви, мамо, бачите, все судите по-своєму... А я по-своєму. От і єсть... О...

Р і т а (*нахиляючись до дитини*). Лесіку, скажи татові, що він тебе не любить... Скажи йому, що він безсердечний, жорстокий...

К о р н і й. Ну, от маєш... Та ти подумай же, як я можу це зробити? Ну?.. Так зразу... На, трах, продав, нема нічого, порожній весь.

Р і т а. Ти не порожній... Ти знов будеш малювати. Син — один, а полотен ти можеш написати багато... Це ж, Нію, один жах і егоїзм, що ти навіть вагаєшся... Ну, подивись на нього, невже ти можеш допустити, щоб це твоє живе, рідне тобі, творіння, погинуло... Це ж ти, частина тебе. І ти оддаси за те мертве рядно? Нію!

К о р н і й. Ну, це ти... То не мертве... І то частина мене... А, Боже, Боже?

Г а н н а С е м е н і в н а. Синочку, ось утрюх благаємо тебе... Хіба ж тобі таки так важко... Ну, подумай же хоч сам: шматок полотна, фарби — і живе творіння, дитина твоя...

Р і т а (*підносячи Лесіка до Корнія*). Обніми тата, попрохай його, Лесіку, попрохай... Потягни за вуса... Посміхнись до нього... Дивись, як він посміхається до тебе, якби він знав, що ти присуджуєш його на смерть!

К о р н і й. Ну, що ти їм скажеш! Видумали собі смерть і маєш... «На смерть». Яка смерть? Ніякої смерти нема й не буде! Правда, моє медвежатко? Правда, моє дитинча хороше? Ніякої смерти, будеш великий, великий, виростеш, будеш малювати... Посміхається... Будеш? Га? Як слабенько кривить губки... Змінився все-таки... От рисочка нова... Не дам, не дам тобі, моє бідне, померти... Мій Лесік не помре, ні-ні, тато не дасть. Правда? Тато такий великий, його Медведем звать, він нікому, навіть смерті, Лесіка не дасть... От маєш... причепилась до мого хлопчика... Вимучила його, малюсінького, беззахисного... Он рисочки нові йому намалювала... Зовсім нові... (*Пильно вдивляється й*

далі говорить уже неуважніше, майже машинально.) Рисочки цілком інш... От одна... І губки... І носик... Бідного хлопчика. (*Озирає схилену Ріту й Лесіка.*) І у мамі...

Ріта подивляється на Ганну Семенівну, яка відповідає їй підбадьорюючим, задоволеним поглядом і хитанням голови.

К о р н і й. Зовсім нові, рисочки... І не такі... не такі... Гм!.. Зовсім не такі... а. Ну да... От тут... Безумовно! (*Схоплюється й біжить до полотна, піднімає покривало й дивиться.*)

Р і т а (*стрепенувшись, перекидається повним одчаю поглядом з Ганною Семенівною*). Корнію!!.

К о р н і й. Зараз, зараз... Я одну хвилиночку. Одну хвилиночку... Моментально... Так-так... Зовсім не так... Зараз, зараз... (*Хапливо бере з столу палітру й щіточку.*) Зовсім не так. Зараз, голубко, зараз... Ми все це зробимо... я тільки... Все буде добре... (*Поспішно мішає фабри. Біжить до Лесіка, вдивляється, одмахуючись від Ганни Семенівни й Ріти, які тягнуть його.*)

Р і т а. Корнію!!! Я тобі говорю, схаменись!

Г а н н а С е м е н і в н а. Сину! Та зглянься ж ти, хіба ж тепер час...

К о р н і й. Зараз, зараз... Ну, хвилиночку... Моментально... От тут... Ну, безумовно. Ах, зовсім це не те!.. (*Біжить до полотна, зупиняється, дивиться з одчаєм.*) Не те! Зовсім не те! Все к чорту. (*Кудовчить волосся.*)

Р і т а. Корнію! Іди сюди.

К о р н і й. Ах, дайте мені спокій! Ну, що там? Ну, не можна ж так! Ну, добре, я знаю, Лесік хворий... Дайте ж мені... Не можна ж так! (*Одходить від полотна, вдивляється. Біжить до дитини.*)

Р і т а (*сильно хапає його, притягає до дитини*). Це хто! Говори!

К о р н і й (*здивовано*). Що ти, Ріто?

Р і т а. Я тебе питаю, хто це! Син твій?

К о р н і й. Ріто!

Р і т а (*беручи його руку, прикладає до лиця дитини*). Чуєш?

Дитина починає плакати.

К о р н і й. Ти йому боляче зробила!

Р і т а (*жагуче, гнівно*). Ні, ти йому боляче робиш! Ти його вбиваєш. Чуєш ти? Дитина помре. Помре! Але я тебе загризу тоді. Задушу

власними руками! Май це на увазі.

К о р н і й (з одчаю). Ріто. Ріто... От єсть... Ну, добре, ну, заспокойся; я подумаю... *(Дитина плаче.)* Тш-ш... Цить, Лесіку, цить мій малесенький... Все буде добре... Все... все... *(Чмокає, дитина змовкає. Корній понуро задумується, дивлячись на нього.)*

Г а н н а С е м е н і в н а. Сину! Ну, хіба ж таки можна бути таким? Ну, нехай собі там малюєш, але ж де ж таки видано, щоб рідну дитину зневажати через те... мистецтво... Мистецтво, сину, не дасть тобі того, що жива людина.

Р і т а. Корнію. Говори: продаєш?

Корній глибоко зітхає. Мовчить. Тихо робить рукою дитині забавку.

Р і т а. Корнію!..

К о р н і й (знову зітхає. Стає на коліна перед дитиною й з любов'ю дивиться на неї). Не знаю... Подожди трохи.

Р і т а. Не можна ждати. Сьогодні ж треба...

Стук у двері і зараз же входить С н і ж и н к а.
Немов схаменувшись, у порога зупиняється.

С н і ж и н к а. Ах, вибачайте, я думала...

Р і т а (раптом дико й люто схопившись, робить рух, неначе збирається стрибнути на неї. Різко). Вам чого?

Корній встає й озирається.

С н і ж и н к а (здивовано посміхається). Що з вами? Ви, дійсно, як пантера, готові кинутись на мене. Я прийшла на хвилинку спитати: чи Білий Медвідь виїжджає, бо тоді його ательє хоче взяти Клара. Але я бачу... *(З посмішкою повертає йти.)*

К о р н і й. Моє ательє?

Р і т а. Клара ваша може брати. Ми їдемо.

К о р н і й (здивовано). От маєш! М о є ательє... З якої речі! От єсть!

Р і т а. Ти ж не будеш лишати його за собою.

К о р н і й. А, Боже... *(Кудовчить волосся.)* Та хіба... Та я не знаю, чи ми поїдемо ще. Я не знаю, от! *(До Сніжинки.)* Хай Клара не сподівається.

С н і ж и н к а. А я вже думала...

Р і т а. Клара може сподіватись. Так і скажіть їй.

К о р н і й. А, Ріто, так же не можна... Ательє моє, я в йому роблю... А, маєш... Чи поїду, чи ні, а ательє... *(До Сніжинки.)* Хай шукає інше. От єсть...

Р і т а *(чітко і глухо)*. Так?

К о р н і й. Безумовно... Що ти за мене, справді, той... Я сам знаю... Я за тебе не рішаю...

С н і ж и н к а. Так я й скажу. *(З посмішкою граціозно вислизує з кімнати.)*

Р і т а. Так, значить, ти не продаєш картини?! Корнію! Гляди! Продаєш чи ні?

К о р н і й. Ріто... Не можна ж так зразу.

Р і т а. Ні, тільки зразу! Ні?.. Ні?.. *(Дрижить уся.)* Добре... *(Кладе дитину на канапу.)* Візьміть, мамо, Лесіка. *(До Корнія.)* Чудесно. Тобі, розуміється, більше хотілось би з цією проституткою...

К о р н і й *(скривившись)*. Ріто, Ріто...

Р і т а. А що? Ні? Всякій проститутці сім'я гидка... Ну, добре!.. *(Біжить до стіни, здимає пальто, капелюх, одягається.)* Тебе душить сім'я? Тобі дорожше полотно і Сніжинка? Так? Ти думаєш, що я буду твій «очаг» берегти? На, маєш, я тобі тепер покажу! Слухай, от тобі заявляю: ти не хочеш піддержувати сім'ї, і я не хочу. Ти живеш для себе, і я буду. Хай Лесік помирає, мені все одно. Я не можу сидіти над ним і дивитись на те, як він гине. Я буду тяж жить. Поки ти не згодишся продати картини, ти мене не побачиш у сім'ї. Чуєш?

Г а н н а С е м е н і в н а. *(тривожно)*. Ріто, що ви таке задумали?

Р і т а. Мамо! Я говорю серйозно. Хочете — бережіть Лесіка, хочете — ні, я тепер пальцем не вдарю, хоч би зо мною... *(Лютю зціплює зуби. До Корнія.)* Ти продаєш картину? Говори!

К о р н і й *(уперто)*. Ріто, не безумствуй.

Р і т а. Ні?! Я тебе питаю: ні?

К о р н і й *(на злість уперто)*. Ні!

Р і т а. Ну, так прощай!! *(Вибігає.)*

Г а н н а С е м е н і в н а. Ріто!! Господи, що ж це діється. Сину, ради Бога, що ти робиш?! *(Дитина починає плакати.)*

К о р н і й *(стає на коліна й починає потішати її, цмокаючи і примовляючи)*. Цить, моє хороше, цить, дитинко, цить, хлопчику мій білесенький. Мама твоя — дика, безумна, але вона вернеться.

Г а н н а С е м е н і в н а. Сину! Скажи ж, що ти собі думаєш?

К о р н і й (*холодно, уперто*). Нічого, мамо... Лесік видужає... Вона завтра прийде... Цить, моє покинуте бідне медвежатко... Цить, моє життя, цить! (*Дитина плаче. Підводиться, хапає себе за гриву й поводить з мукою головою.*) Ах, свинство ж яке, Боже мій...

З А В І С А

ДІЯ ДРУГА

Артистичне кабаре, поділене надвоє колонами. У другій, задній половині, видно стойку з пляшками, закусками і т. п. За столиками публіка. Глухий гомін балачок, музики і сміху.

У першій половині ряд столиків. Передні порожні. За задніми сидять дві групи. У першій позаду: М і г у е л е с, Б л е к, д і в ч и н а з б і л и м б о а, тихо балакають.

У другій попереду К а р д и н а л, поважний суб'єкт, з довгим волоссям, немолодий, одягнений з претензією на оригінальність;

Л е м о н ь є — гарний юнак з похмурым линею, М і м і — гарненька «модель», С а ф о — жвава, непосидлива.

Побіля крутяться гарсони.

С а ф о. Гарсон! Гарсон! Прошу жовтого лікеру на рахунок цього пана. *(Показує на Кардинала.)*

К а р д и н а л *(поважно)*. Дитино! Не вводь у блуд одного з малих цих! А ти, сину мій, не подавай, бо ризикуєш своєю кишенею відповідати перед хазяїном. Істинно говорю тобі, Сафо: лукаву й жадну душу маєш...

С а ф о. Ха-ха-ха! Ти сьогодні, мій старенький, в чудовому настрою. Я беру з собою сьогодні на ніч Мімі, бо мій Кардинал удушить мене проповіддю до ранку. *(Жалібно.)* Старе-е-нь-кий, я питки хочу; фі, соромся, скупердяго!

К а р д и н а л. Дитино, — сказано: аз прийду і нап'єтеся. Чекай, прийде Еміль... і...

Хутко входить Ш т і ф, худенький,
вузьколиций, сіруватий.

Ш т і ф. Bonjour, messieurs — dames! Servus! А! Два Аякси!.. Ся маєте? Servus, Кардинал! *(Тоненьким голосом до Мімі.)* Мі-мі! *(З Сафо ручкається сильно, бурно. Ляскає по спині Лемоньє, що хмуро одсувається.)* Гарсон! Вос! Раз-два! *(Вішає пальто на вішалку.)* Мої панове! Я весь горю! О, не коханням, не цим святим і... і чудовим вогнем. *(Позирає на Лемоньє.)*

К а р д и н а л. А грішним і низьким голодом.

Ш т і ф. О, ні! Сьогодні я снідав. Ні, щось інше з'їдає мою душу. Уявіть собі, кого я тільки-що бачив?

С а ф о. Жовту Ґабріель!

Ш т і ф (*зневажливо кривить губи*). Пфе! Я про неї й забув думати. Мулена з Чорною Пантерою.

С а ф о. О-ля? Де? Коли?

К а р д и н а л. Дитинко, не хвилюйся, все можливо на цім вередливім світі.

Ш т і ф. Знаєте, де вони були ці дні, як вона так трагічно кинула свого Медведя.

М і ґ у е л е с (*встає й підходить. Гаряче*). Ви бачили сеньйору Каневич?

Ш т і ф. Так, сеньйоре, я бачив сеньйору Каневич з сеньйором Муленом.

С а ф о. Значить, вона вже тепер його amie? О, бідний Білий Медвідь! Він такий симпатичний!

Ш т і ф. О-ля! Це ще не відомо, хто бідний. У тому-то й трагедія нашого бідного Мулена! собі: вона вже третій день живе на його гроші, наняв їй на Grands Boulevards квартиру, їздить на автомобілях і... (*Піднімає палець догори.*) і... ще ні одного поцілунка! Ха-ха-ха.

С а ф о (*з щирим жалем*). О, бідний!.. Та як же вона так сміє!

К а р д и н а л. Дитинко, не хвилюйся, все можливо. Ну?

Ш т і ф. Ну, і що вам більше! Хіба це не трагедія? Мулен — і такі видатки! От влопався... Ха-ха-ха! Якби ви його бачили! От запалила! Очі горять, сам аж схуд... Двісті франків за два дні... Сам казав...

Л е м о н ь є. Меррзота! І тут підраховував.

Ш т і ф. О, Мулен скрізь, топ vieux, підраховує! Двісті франків! Ná, це Мулен тепер мусить чимсь одплатити.

М і ґ у е л е с. А ви звідки знаєте, що ні одного поцілунка? Хіба вони не разом живуть?

Ш т і ф. О, ні! Він казав, що вона чогось жде. Взагалі, я вам скажу, мої панове, це надзвичайно пікантна історія. Як розказував мені Мулен, це щось екстравагантне. Це любов якоїсь дикунки. Вона то обіцяє йому неземні блага, то сміється з його; рветься, то сидить, як камінь. Потім схоплюється, велить везти себе в шантани, регочеться, робить скандали. Але це... о, в цьому і є трагедія нашого Мулена, це

його найбільш притягає до неї! Ха-ха-ха! Ох, натягне вона великого носа старому Мулену. Але ж я буду радий. Ого!

Мігуелес стріпується й одходить до свого столика.

Л е м о н ь є. Через що ж Мулен вам усе це розказував?

Ш т і ф. О, ми з ним близькі приятелі! Мій добрий Мулен. О! ще як він був простим репортером, ми з ним зналися.

С а ф о. Ах, я хотіла б ще раз побачити цю дикунку! Вона дуже гарна! Правда, старенький? Ти б у неї закохався?

К а р д и н а л. Досить з мене — і цивілізованої... Я вже... *(Змовкає.)*

Входить К о р н і й похмурий. Озирається, ніби кого шукає, киває всім головою, роздягається й сідає окремо за передній столик.

К о р н і й *(гарсону, що підійшов)*. Вос.

Штіф і компанія переморгуються.

К о р н і й *(голосно до Мігуелеса)*. Мігуелес, Сніжинки ще не було тут? Не бачили?

М і г у е л е с. Ні, не було. Вона має зараз прийти.

К о р н і й. Ага... Дякую... *(Задумливо тарабанить пальцями по столику.)*

Ш т і ф *(до Мігуелеса)*. En bien, mon ami, як же там з Салоном? Приймуть вас?

М і г у е л е с. Я з Салоном нічого спільного не маю! Хапути й чиновники! Їм би виставку свинячих окороків робити, а не мистецтва. Товстопузі буржуа!

Ш т і ф. Ха-ха-ха!

К а р д и н а л. А вашу, Блек, роботу візьмуть?

Б л е к. Сподіваюсь.

К а р д и н а л. Як же ви думаєте про них?

Б л е к. Чудесні люди. Знавці мистецтва.

Штіф і Сафо сміються.

М і г у е л е с. А ти не підмазував Сербена? Ні?

Б л е к *(нерухомо-спокійно)*. Підмазував.

М і г у е л е с *(палко)*. Ну? І вони — чудесні люди?

Б л е к. На цей раз для мене чудесні.

Мімі ввесь час обережно, але неодступно ніжно кокетуючи,
зачіпала Лемоньє, часом щось шепочучи.

Л е м о н ь є (*раптом підводячись, до неї хмуро*). Ходім.

М і м і (*охоче, хутко встаючи, до всіх*). Adieu.

С а ф о. Ти куди?

М і м і (*скромно*). Ми підемо прогулятись.

Лемоньє, оглядаючись, ні на кого не дивиться.

К а р д и н а л (*до нього*). О, хмурий юначе, куди веде тебе твоя понура душа? Чому покидаєш нас у самоті.

Л е м о н ь є (*беручи під руку Мімі*). Adieu! (*Виходять.*)

С а ф о. Ну, й Мімі! Ах, каналія, як вона вміє це робити. О, ви, мужчини! От уже й утішився... На!

К а р д и н а л. Дитинко! Він артист. Всяка краса йому близька й утішна.

Ш т і ф. Ха-ха-ха. О, ця потішить!

Входять Сніжинка і Янсон.

С н і ж и н к а (*злегка в такт похитуючись, на ходу наспівує*):

Si voulez de l'amour

Depechez vous toujours

O-la-la la-la la-la-la.

А, святіший Кардинале! Ви вже на своєму місці з прекрасною Сафо? Servus! Сеньйор і сер також? (*Кидає погляд на Корнія.*) А де ж Каміль, Доден, Варсавія? Де ж поет наш? (*Здоровкається. За нею Янсон з люлькою в зубах.*)

К а р д и н а л. Сьогодні наша братська обитель буде пустувати. Наші орли полетіли на бал «незалежних новаторів». Helas!

С н і ж и н к а. Ах, бал «незалежних новаторів», це — вистава неестетичної естетики й огидної краси? Фі, я їм руки не подам. (*Гарсону.*) Мені на той столик (*хитає на стіл Корнія*) blanche... Янсоне, я думаю, ви не будете нудитись в суспільстві шановних колег моїх? Tres bien! Я маю дещо сказати нашому Білому Медведю.

Янсон мовчки вклоняється й сідає біля Штіфа.

Б л е к (*голосно*). Панове! Хто хоче чути поему нашої поетеси? (*Показує на дівчину в білім боа.*)

С а ф о. О, я, я! *(Схоплюється.)*

К а р д и н а л. Поему нашої поетеси? О, який сюрприз! Ми слухаємо всіма вухами наших душ! На стіл! На стіл! Стіл для поетеси!

Б л е к. Заспокойтесь. Поетеса сьогодні хоче читати для вибраних. Хто хоче бути вибраним?

К а р д и н а л, С а ф о, Ш т і ф. Я, я, я!

Б л е к. У такому разі приклоніть вуха душ ваших до нашого столика.

К а р д и н а л. О, з великим раюванням! Я зарані переношусь у надземні сфери краси й поезії. *(Всі переходять на той стіл, за ними спокійно Янсон. Поетеса починає тихо читати.)*

Тим часом Сніжинка підходить до Корнія, кладе йому руку
на плече й тихо говорить.

— Добрий вечір, сумний Медведю!

К о р н і й *(виходячи з задуми)*. А, добрий вечір... Сідайте... Я, знаєте, той... трохи задумався... Ви давно прийшли?

С н і ж и н к а. Ні, зараз оце... *(Сідає проти нього.)* Ну, як ся маєте? Цілий день вас не бачила. Що нового?

К о р н і й. Нічого... Що ж може бути нового.

С н і ж и н к а. Як Лесіку?

К о р н і й. Сьогодні лучче... Далеко лучче... Не плаче... Жар менше... Лучче... Що лучче... то лучче, то правда... То правда...

С н і ж и н к а. А про Ріту нічого не знаєте?

К о р н і й. Ні, не знаю... Не знаю нічого... Не знаю... Що ж, з Рітою кінець... Це — ясно... Тільки все-таки їй треба було б якось той... якось це інакше... Так мені здається... Занадто вона гаряча... дика... самолюбива...

С н і ж и н к а. Ви каєтесь?

К о р н і й. Я не каюсь... Ні... Що ж?... Тут дві сили... стукнулись... Так мені здається... Каятись нема чого... Лесіку лучче... Тільки все-таки... той... все-таки... якось це не так... Я знаю, вона пішла до Мулена...

С н і ж и н к а. Ви ревнуєте? Ха-ха-ха! Ну, розуміється, до Мулена, а ви думали куди? А потім піде до другого. А ви мали її за таку святу? О, такі швидше котяться. Святість — найслабша перепона, вона занадто напружена, мій бідний Медведю! Святість легше всього рветься... Ха-

ха-ха! О, бідний, покинутий муж сидить, сумує, колихає дитинку й гіркі сльози ллє. Бідний, бідний! Ні, я певна, що ви повісилися б, якби Лесік помер. Правда?

К о р н і й. Тут, Сніжинко, мало смішного... Тут, бачите... Не вмію я вам сказати, тут...

С н і ж и н к а (*гаряче-злісно*). Тут тільки смішно! Ви — хто: артист, творець краси чи фабрикант дітей? Хто?

К о р н і й. Е, все можна говорити. Тут, Сніжинко, не те... Тут...

С н і ж и н к а. Ні, тут тільки «те»! Артист є жрець, артист — весь краса повинен бути, весь! Пелюшки, горщечки, колиски, — це не його справа! Двом Богам не служать! Хто хоче бути великим артистом, той не повинен бруднити себе. Ну, що з того, що помре ваш Лесік? Будемо говорити, нарешті, прямо. Що з того? Ну, не стане на світі шматочка м'яса, яке кричить, робить неестетичні штуки і... в'яже людей. А замість того ви стаєте вільним, легким, ви всі сили даєте тому, що вічно, що вище м'яса! Так-так, Медведю, гарний і бідний! Краса вічна. Ну, подумайте самі об'єктивно, холодно: не правду я кажу?

К о р н і й. А, маєш. «Подумайте». Та хіба тільки треба «подумати», щоб усе добре було?.. А тут (*б'є себе в груди*) подумаєш? Єсть тут щось, і ніякі думання нічого не допоможуть... Маєш... І ті також говорять: «подумай»... Ну, і думаю, ну, і що? От і єсть. А те, що тут, ніяких дум не розуміє. От і вже. «Подумай»... А, Боже, Боже!.. (*Сильно зачісує руками волосся назад.*)

С н і ж и н к а (*якийсь мент мовчить. З усмішкою*). Так... Значить, ви — не артист. Я помилилась. Я думала, що в вас велика сила і ви даєте щось надзвичайне. А що ви дали досі? Нічого. Декілька малюнків, які зараз же й продали, бо у Лесіка пелюшок не було, бо Лесіку було холодно і треба дров купити, бо Ріта заслабла і треба було касторки купувати, бо... А! Фе! Артист з голови до ніг, од мозку до серця мусить бути красою, коли хоче не малюнки дати, а красу, велику й вічну! От що, мій Медведю! Сім'я — це дикі, темні інстинкти, це звіряче, а краса в чисто-людському. Чуєте, Медведю?

К о р н і й. А-а, все можна сказати, все... Та що з того?.. Може, й так... Тільки ви все-таки... не так... Що таке краса? Що таке людське? А... все можна сказати... Все, Сніжинко, можна сказати... Так-так... А що я не дав нічого, то правда, е-е, правда... Але дам, Сніжинко, дам!

Сніжинка. Не дасте.

Корній (стукає кулаком по столі). Дам!

Сніжинка. Не дасте.

Підскакує гарсон: — Месьє?

Корній (здивовано). Я... нічого... А проте... Дайте мені... пляшку коньяку і дві чарки. Найміцнішого...

Сніжинка. Може, не треба, Медведю?

Корній. Не треба?.. Ні, давайте... Треба. (Гарсон біжить до стойки і зараз же приносить.) Дам, Сніжинко! Мушу дати, бо розірве мене те, що от тут... (Показує на груди.) Мушу. От і єсть. Хочу не хочу, а мушу.

Сніжинка. О — ля! Так вам і дозволять!

Корній. На́, маєш! Хто мені не дозволить?

Сніжинка. «Священний очаг сім'ї», пелюшки, Медведю!

Корній. Ні, цього не буде... Це мусить якось інакше... От хай усе це якось... той... І вже інакше... Так неможливо... А, ні, так уже далі неможливо!.. Або хай вона теж якось заробля, або десь Лесіка дати... Я не знаю, а, Боже, я нічого не знаю ще, як там, але так неможливо далі. От і вже. (З мукою.) Сніжинко, вірите, мене душить от тут (показує на груди), я не можу! От не можу та й усе. Я мушу щось дати... Я вже мушу! Я не можу дрібничок... От це полотно, я хотів дати щось таке, що мусить... що віки життя мусить пронизати одною ниткою. Розумієте, Сніжинко, провести нитку через усе життя, як бульбик нанизати на неї те, що у всіх віках було й буде. От так його понизати та й уже. Ну, і от... Дрібниця — триста-чотириста франків і все к чорту... І вже маєш... Нема нічого... І от єсть тобі... А, Боже!

Сніжинка (наспівує):

Si vous voulez de l'amour

Depechez vous toujours.

Ні, Медведю, нічого ви не дасте. Малюйте пелюшки, єдине вам зосталось; товстенькі буржуазки будуть купувати й вішати над колисками своїх товстеньких бебе!.. Ха-ха-ха! Закиньте вічне, воно не має ніякого відношення до буржуазок. Зате матимете батистові пелюшки для Лесіка. Ну, наливайте, вип'ємо за батистові пелюшки! Ха-ха-ха!

К о р н і й. Ні, за вічне... Сніжинко... *(Наливає.)*

С н і ж и н к а. Ну, а признайтеся, болює серце за кігтями Пантери? Га? Признайтеся.

К о р н і й. Пийте, Сніжинко. І не смійтеся з мене... Ви дуже гарна, а коли смієтесь із цього, то негарно... Вибачте... але правда...

С н і ж и н к а. О? Я — гарна? Ви думаєте?

К о р н і й. Дуже гарна. В вас пірнути можна...

С н і ж и н к а. Чом же ви не пірнаєте?

К о р н і й. Е, Сніжинко... Ну, за вічне! *(П'є.)*

С н і ж и н к а. Ні, відповідайте. Я хочу знати...

К о р н і й. Пийте краще... Не все треба знати...

С н і ж и н к а. Пелюшки не пускають?

К о р н і й. Не треба сміятись... Не треба, Сніжинко. У пелюшках теж краса... Ах, краса, краса і в них... Е, наливаймо ще! Все одно, як той казав... Тільки не смійтеся...

С н і ж и н к а. А я хочу з вас сміятись! Хочу сміятись до... сліз. Медведю! Чуєте, до сліз! І знаєте, через що? Сказати? Га? Сказати? *(Хвилюється.)* Ну, що ж, і скажу! Через те, Медведю, що... що люблю вас. Чуєте, люблю... О, ви червонієте?.. Так-так, люблю. Але не так, як... Ні, я не буду про неї говорити. Чуєте! Я не буду про «неї» говорити. Я люблю вас так, що ви дасте дійсну красу. Я красою оточу нашу любов, такою красою, що з-під ваших рук може вилитись тільки краса. Чуєте, мій великий Білий Медведю? Але для моєї любови треба бути вільним, моя любов не в'яже і не знає зв'язаних, моя любов — тільки любов. Чуєте, Медведю? Хочете випити за мою любов? Хочете? *(Хвилюється.)*

К о р н і й. Сніжинко. А, Боже! От єсть... Сніжинко, лучче мовчіть, бо вийде не краса, а... Це все не так... І не те...

С н і ж и н к а. Чому не говорити про це?

К о р н і й. Не треба... Не зараз... Я нічого не знаю. Де... вона?! *(Стукає кулаком по столі.)*

С н і ж и н к а *(глухо)*. Вона з Муленом.

К о р н і й. А, з Муленом!.. Вона з Муленом. Розуміється, вона з Муленом.

С н і ж и н к а. Ви її любите?

К о р н і й. А я знаю, чи я люблю її, чи ненавиджу? Я знаю? Вона здушила мене, от що я знаю! От це я знаю...

Коло другого столу часто чуються викрики захоплення,
тихе читання поетеси.

С н і ж и н к а. Хто сильний, той усе з себе може скинути.

К о р н і й. О, не все... А, вибачайте, не все. Віків з себе не скинеш... Ха!.. А Лесік і Пантера — віки. Розумієте, Сніжинко? Ні? А, бо ви — Сніжинка. Ха-ха-ха! Ну, вип'ємо за віки, коли так, і за... Сніжинку, і за красу, і за... за... Пийте, Сніжинко... За Пантеру не хочете? Ха-ха, о, вона — справжня Пантера! Ну, та нічого... А, нічого... (*П'є, наливає, знов п'є.*)

С н і ж и н к а (*раптом ненатурально регоче*). Ха-ха-ха! А ви й повірили, що я вас люблю? Невже повірили? Правда?

К о р н і й (*просто*). Повірив.

С н і ж и н к а. Ха-ха-ха! Одначе, самовпевнений же ви? Як легко повірили? Та за що ж би я вас любила? Га? Ха-ха-ха! Ах, ви, простодушний Медведю! Чистий Медвідь, — так і повірив. Ха-ха-ха! О, голубе, щоб Сніжинка полюбила, треба щось для того мати, треба щось Сніжинці за те дати. Бачите Янсона? Ану, спитайте його, що йому дала Сніжинка за те, що він дає? Ану! О, Янсон розуміє красу, навіть красу страждання... Ха-ха-ха! А він так одразу й повірив... І навіть просить не говорити про це. Думкою боїться зрадити. Ха-ха-ха!

К о р н і й. Значить, помилився... Ви досить щиро говорили... Ну, помилився...

У цей мент чується дзвінкий жіночий голос за колонами
й хутко входить Р і т а, багато одягнена, в модному капелюсі,
з блискучими очима, різкими, піднятими рухами.
До М у л е н а, що йде за нею:

Р і т а. Ну, швидше! Я замерзла... Вина і всього... О, тут уже... А! І Білий Медвідь єсть із білою Сніжинкою? Яка поезія! Месьє Мулен, ви не соромтесь, тут усі свої. Ми сядемо тут? Чудесно... Швидше вина. Гарсон! Вина!

К о р н і й (*зразу напружившись, побачивши Ріту, сідає так, щоб видно було Ріту. Голосно до Сніжинки*). Ну, так за вічне, Сніжинко! (*П'є.*)

Р і т а. Ха-ха-ха! Мулен! А ми за мент! Правда?

М у л е н (*розглядаючись, теж піднято*). О, чого? І ми за вічне можемо випити! (*Ввічливо вклоняється Сніжинці й Корнієві, ті недбало хитають йому головою.*)

Р і т а. Ні, хочу за мент! Тільки за мент. Правда, Білий Медведю? Чи ти мене вже й не пізнаєш? Давно не бачились, може, й забув уже! Добрий вечір! Це ж я — жінка твоя.

К о р н і й. Добрий вечір!

Р і т а. Як же там твоє велике полотно?

К о р н і й. Чудесно... Моє полотно чудесно стоїть.

Р і т а (*з натиском*). Стоїть?

К о р н і й. Стоїть.

Р і т а. Ага! А ти собі тут?

К о р н і й. А я собі тут.

Р і т а. Ха-ха-ха!.. Ну, значить все в незмінному стані... Чудесно! Ми, значить, сучасні супруги! Ха-ха-ха! От це я розумію. (*Видно тяжко питати, з усиллям.*) Ну, а як він називається? Ах Лесік, ну, так, Лесік? Як же там наш Лесік? Га? (*Дуже швидко до гарсона.*) А, вино... Це яке? Фі, я цього не хочу, я не люблю... Не звикла... А це? Ага, це добре. Ну, Медведю, як же син наш, га?

К о р н і й. Піди подивись...

Р і т а. Ніколи, голубчику... Сьогодні ще маю в Chat noire їхати, а завтра теж цілий день занятий. (*До Мулена.*) Правда, милий? Може, ви, Сніжинко, знаєте? Хоч вас і не цікавлять такі дрібниці, але ви тепер, мабуть, ближче стоїте до них і знаєте?

С н і ж и н к а. О, розуміється, знаю. Я тільки-що од Лесіка... Він себе чудово почуває... Зараз так сміялася з ним... Ніяк не хотів пускати мене...

Р і т а (*хрипло*). Хіба?.. (*Прожогом наливає шклянку вина й випиває.*) О, значить усе добре... Ну, і чудесно!.. Ха-ха-ха! І нам чудесно. (*До Мулена.*) Що ти, мій старенький, так сидиш, наче в гостях? Пий! Пий же, говорю! Плачу за все!

М у л е н. Ріто, і тут буде те саме, що вчора?.. Ха-ха-ха!

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ